כיתה ז' | הלכה · חמ"ד | שיעור 5 מתוך 6 | 45 דק'

**רמב"ם, הלכות קריאת שמע א, א-ב; משנה ברכות א, ג; ב, ב; שולחן ערוך או"ח סא, א, ה; קיצור שולחן ערוך יז, א; פניני הלכה, תפילה טו, א**

# "שמע ישראל": יסודות קריאת שמע

## 🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו מתי קוראים קריאת שמע ומה המקור לכך ("וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ").
- התלמידים ימנו את שלוש הפרשיות ויסבירו את סדרן: קבלת עול מלכות שמים ואחר כך עול מצוות.
- התלמידים יכירו את מחלוקת בית שמאי ובית הלל באופן הקריאה, ואת דיני הכוונה בפסוק הראשון.

## ❓ השאלה הגדולה של היחידה

**מה קורה כשאדם מדבר אל ה'?**

בכל שיעור התלמידים מוסיפים שורה ל"יומן הבוקר" של הכיתה: רגע אחד בסדר היום של המתפלל, ומה הוא מבטא (תודה, בקשה, שבח, קבלת עול).

## 🧪 פתיחה

"משפט אחד": שואלים: "אם הייתם צריכים לבחור משפט אחד שמסכם את מה שאתם מאמינים בו, ולומר אותו פעמיים ביום, מה הוא היה?" כל תלמיד כותב לעצמו. מספרים: לעם ישראל יש משפט כזה, ואומרים אותו בבוקר ובערב כבר אלפי שנים.

## 📖 הסבר למורה

הרמב"ם (קריאת שמע א, א) פותח: פעמיים בכל יום קוראים קריאת שמע, בערב ובבוקר, לפי "וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ": בשעה שבני אדם שוכבים (לילה) ובשעה שהם עומדים (יום). בהלכה ב הוא מונה שלוש פרשיות: "שמע", "והיה אם שמע", "ויאמר" (ציצית), ומסביר את הסדר: בראשונה "יחוד השם ואהבתו ותלמודו", בשנייה "צווי על שאר כל המצות", ובשלישית זכירת המצוות דרך הציצית.

המשנה (ברכות ב, ב) נותנת לסדר נימוק קצר: "כדי שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו על מצות". פניני הלכה (טו, א) מוסיף שיש ראשונים שסוברים שמהתורה חובה לקרוא רק את הפסוק הראשון, וחכמים תיקנו את שלוש הפרשיות.

הכוונה: השולחן ערוך (סא, א) כותב "יקרא ק"ש בכוונה באימה וביראה ברתת וזיע", ובסעיף ה: "נוהגין ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון כדי שלא יסתכל בדבר אחר". הזמן בבוקר (קיצור יז, א): עד רביעית היום, והידור לקרוא "כותיקים", סמוך לזריחה.

**מחלוקת עתיקה:** במשנה (ברכות א, ג) בית שמאי אומרים שבערב קוראים בהטיה (שכיבה) ובבוקר בעמידה, לפי "בשכבך ובקומך"; ובית הלל אומרים "כל אדם קורא כדרכו", לפי "ובלכתך בדרך", ו"בשכבך ובקומך" הוא הזמן ולא התנוחה. ההלכה כבית הלל. זו דוגמה טובה לאיך שני בתי מדרש קוראים אותו פסוק אחרת.

**זרמים:** נכתב בעיקר לממלכתי-דתי (חמ"ד): לימוד הלכה מתוך המקורות, עם החיוב ההלכתי והמנהגים. בממלכתי אפשר להשתמש בשיעור כתוכן של תרבות יהודית וערכים (הכרת הטוב, כוונה, יחס לזולת ולעולם), ולהציג את ההלכה כ"מה כתוב במקור" ולא כחובה מעשית.

⚖️ **שימו לב:** הדינים בשיעור מוצגים "לפי" המקור שצוין לידם (שולחן ערוך, משנה ברורה, קיצור שולחן ערוך, רמב"ם, פניני הלכה). כל קהילה נוהגת לפי פסיקת הרב שלה ולפי מנהג המשפחה, ובשאלה מעשית שואלים את הרב. כדאי לומר זאת לתלמידים במפורש.

## 📜 המקורות (מתוך ספריא)

**רמב"ם, משנה תורה, הלכות קריאת שמע, פרק א, הלכות א-ב**

> פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם קוֹרִאִין קְרִיאַת שְׁמַע, בָּעֶרֶב וּבַבֹּקֶר. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו ז) "וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ". בְּשָׁעָה שֶׁדָּרֶךְ בְּנֵי אָדָם שׁוֹכְבִין וְזֶה הוּא לַיְלָה. וּבְשָׁעָה שֶׁדָּרֶךְ בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין וְזֶה הוּא יוֹם ... וּמַה הוּא קוֹרֵא, שְׁלֹשָׁה פָּרָשִׁיּוֹת. אֵלּוּ הֵן (דברים ו ד) "שְׁמַע" (דברים יא יג) "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" (במדבר טו לז) "וַיֹּאמֶר". וּמַקְדִּימִין לִקְרוֹת פָּרָשַׁת שְׁמַע מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יִחוּד הַשֵּׁם וְאַהֲבָתוֹ וְתַלְמוּדוֹ שֶׁהוּא הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ. וְאַחֲרֶיהָ וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִוּוּי עַל (זְכִירַת) שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת. וְאַחַר כָּךְ פָּרָשַׁת (במדבר טו לח) "צִיצִית" שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּהּ צִוּוּי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת

**משנה, ברכות, פרק ב, משנה ב (חלק)**

> לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת

**משנה, ברכות, פרק א, משנה ג (חלק)**

> בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בָּעֶרֶב כָּל אָדָם יַטּוּ וְיִקְרְאוּ, וּבַבֹּקֶר יַעַמְדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו) וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כָּל אָדָם קוֹרֵא כְּדַרְכּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וּבְלֶכְתְּךָ בַדָּרֶךְ. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ, בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם שׁוֹכְבִים, וּבְשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים

**שולחן ערוך, אורח חיים, סימן סא, סעיפים א, ה**

> יקרא ק"ש בכוונה באימה וביראה ברתת וזיע ... נוהגין ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכוון

"..." מסמן דילוג בתוך המקור. נוסח המקורות כפי שהוא בספריא.

## ⚖️ כתוב במקור / הסבר

בטור הימני מה שכתוב במקור עצמו. בטור השמאלי הסבר או פירוש, ובו כתוב של מי הוא. ההסבר עוזר להבין, אבל הוא לא חלק מהמקור.

| 📜 כתוב במקור | 🔍 הסבר (ושל מי הוא) |
|---|---|
| "בשעה שדרך בני אדם שוכבין... ובשעה שדרך בני אדם עומדין" | "בשכבך ובקומך" מגדיר את הזמן: לילה ובוקר (רמב"ם). |
| "שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו" | הפרשה הראשונה היא "העקר הגדול שהכל תלוי בו", ולכן היא ראשונה. |
| "כדי שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה" | קודם מקבלים את ה' כמלך, אחר כך את מצוותיו (משנה). |
| "כל אדם קורא כדרכו" | בית הלל: התנוחה אינה חשובה; הזמן הוא העיקר. כך נפסקה ההלכה. |

## 👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

**חומרים:** דף העבודה, סידורים או חומשים (דברים ו; יא; במדבר טו)

1. פתיחה: "משפט אחד" (5 דקות)
2. לימוד בחברותא: רמב"ם א, א-ב. מתי קוראים, אילו פרשיות ולמה בסדר הזה (12 דקות)
3. מציאת הפרשיות בחומש וסימון "עול מלכות שמים" / "עול מצוות" (8 דקות)
4. המחשה ודיון: בית שמאי ובית הלל (שני תלמידים מציגים את שתי הקריאות של הפסוק) (10 דקות)
5. הכוונה בפסוק הראשון (שו"ע סא, א, ה), סיכום וכרטיס יציאה (10 דקות)

## 🤝 לימוד בחברותא

בזוגות, עם דף המקורות. אחד קורא בקול, השני מסביר במילים שלו, ומתחלפים בכל מקור.

1. קראו את רמב"ם א, א: איך הוא מסביר את "בשכבך ובקומך"?
2. בהלכה ב: כתבו בשוליים ליד כל פרשה מה יש בה, לפי הרמב"ם.
3. השוו להסבר הקצר של המשנה (ב, ב). מה מוסיף כל אחד?

## 💬 שאלות לדיון

**הבנה (מה כתוב?)**

1. פעמיים ביום קוראים קריאת שמע. מתי ולמה?
2. מהן שלוש הפרשיות, ובאיזה סדר?

**פרשנות (מה זה אומר?)**

1. מה פירוש "לקבל עול מלכות שמים"? למה זה בא לפני "עול מצוות"?
2. איך בית שמאי ובית הלל קוראים אחרת את אותו פסוק?

**הערכה (מה דעתי?)**

1. מה הכוח של משפט אחד שחוזרים עליו כל יום, בבוקר ובערב?

### 🏁 סיכום השיעור

קריאת שמע היא הצהרת אמונה יומית: קבלת עול מלכות שמים ואחר כך עול מצוות. ליומן הבוקר: "מצהירים: שמע ישראל".

### 🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. כתבו את שלוש הפרשיות של קריאת שמע לפי הסדר.
2. מה מכסים בידיים בפסוק הראשון, ולמה?

### 💡 הערות למורה

בכיתה מעורבת ובכיתות שבהן יש בנות: החיוב של נשים בקריאת שמע הוא נושא שבו יש פירוט הלכתי (מצוות עשה שהזמן גרמא); כדאי להפנות לרב בית הספר אם עולה שאלה. אפשר לסיים בקריאה משותפת של הפסוק הראשון עם כיסוי העיניים, לכל מי שרוצה. למתקשים: דף עם תמיכה.

### 📝 בדף העבודה

מתי קוראים ומה המקור, סדר הפרשיות ומה בכל אחת, בית שמאי מול בית הלל, דיני הכוונה, ושאלה מסכמת (20 נקודות). מחוון מלא בעמוד השני. יש גם גרסה עם תמיכה.

## מקורות

- רמב"ם, משנה תורה, הלכות קריאת שמע, פרק א, הלכות א-ב (ספריא)
- משנה, ברכות, פרק ב, משנה ב (חלק) (ספריא)
- משנה, ברכות, פרק א, משנה ג (חלק) (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים, סימן סא, סעיפים א, ה (ספריא)

# מחוון: קריאת שמע: בבוקר ובערב

1. 1. "שמע" (דברים ו) - יחוד השם, אהבתו ותלמודו. 2. "והיה אם שמע" (דברים יא) - צווי על שאר כל המצוות. 3. "ויאמר" (במדבר טו) - ציצית, צווי זכירת כל המצוות.
2. "וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ": בשעה שבני אדם שוכבים (לילה) ובשעה שהם עומדים (יום).
3. "כדי שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו על מצות".
4. בית שמאי: בערב בהטיה, בבוקר בעמידה; "בשכבך ובקומך". בית הלל: כל אדם כדרכו; "ובלכתך בדרך" (ו"בשכבך ובקומך" = זמן).
5. נותנים ידיים על הפנים, כדי לא להסתכל בדבר אחר שמפריע לכוונה.
6. א. (8) עול מלכות שמים: קבלת ה' כמלך ואמונה ביחודו; עול מצוות: התחייבות לקיים את מצוותיו. קודם מקבלים את המלך ואז את מצוותיו, ולכן "שמע" לפני "והיה אם שמע". ב. (6) בית שמאי: "בשכבך ובקומך" = תנוחה; בית הלל: זמן, כי יש גם "ובלכתך בדרך". ג. (6) תשובה מנומקת; בסיס: הפסוק "בשכבך ובקומך" - תחילת היום וסופו.